

UNIUNEA EUROPEANA

GUVERNUL ROMANIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
SI PROTECTIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară nr.1 „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5 “Programe doctorale și post-doctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: “**Valorificarea identităților culturale în procesele globale**”

Beneficiar: **Academia Română**

Numărul de identificare al contractului: **POSDRU/89/1.5/S/59758**

Cercetător postdoc : Dr. Claudia Matei

Expert coordonator : Prof. Dr. Gheorghe Chivu, m.c.

Poezia rezistenței față de regimurile totalitare – coordonate românești și europene

Printre multe alte definiții ce i s-au dat veacului trecut, al XX-lea, cea de secol al dictaturilor și al regimurilor de ocupație pe care i-o atribuim ni se pare pe deplin justificată. Dictaturile comuniste sau fasciste s-au extins pe mai bine de șapte decenii, iar cele militare s-au succedat caleidoscopic pe diverse meridiane ale globului, unele perpetuându-se și în noul mileniu. Mai multe țări, în special din centrul și sud-estul Europei, au cunoscut regimuri de ocupație ce au durat timp de câteva decenii. Astfel de manifestări ale extremismului politic nu puteau să nu genereze opoziția artistică și literară, scriitorii și artiștii autentici fiind prin definiție adversari ai oricărei dictaturi. În avangarda acțiunilor de rezistență au fost de cele mai multe ori poezii, poezia fiind vârful de lance al acestor manifestări.

Poezia rezistenței e un fenomen caracteristic tuturor țărilor în care au existat regimuri de ocupație străină sau regimuri dictatoriale: comuniste, fasciste sau ale unor grupări militare. Formele în care s-a manifestat rezistența în poezie au fost diverse: de la retorica versului militant, de la stilul discursiv direct la cultivarea parabolei, a obscurității și a ermetismului, iar spiritul acestei rezistențe s-a manifestat atât prin negarea dictaturii din atașament sincer față de principiile și valorile societății democratice, cât și prin cazuri atipice de negare a unui gen de dictatură și atașament la o dictatură de altă coloratură politică (cazul unor poeți antifasciști spanioli sau francezi - Rafael Alberti, Paul Éluard, Louis Aragon ș.a. - care au ajuns să fie simpatizanți ai regimurilor comuniste sau chiar membri ai partidelor comuniste). Iată de ce elucidarea tuturor acestor aspecte se impune, pentru a evidenția atât valoarea de exemplu moral a rezistenței poetice europene, cât și erorile politice ale unor protagoniști ai fenomenului.

Primul dintre regimurile dictatoriale instaurate în secolul al XX-lea, în urma celui mai sângeros război civil pe care l-a cunoscut omenirea – dictatura comunistă din Rusia și din fostul imperiu sovietic –, a fost și cel mai longeviv. Contestat de aproape jumătate din populația țării, acest regim i-a condamnat la moarte sau i-a întemnițat pe mulți dintre scriitorii, gânditorii și artiștii de valoare (Nicolai Gumiliov, Osip Mandelștam, Varlam Șalamov, Marina Țvetaeva, Alexandr Soljenitin ș.a.), a aruncat în pușcării copiii unor scriitori (fiii Annei Ahmatova, a lui Andrei Platonov), le-a aplicat interdicții de a publica sau i-a forțat să ia calea exilului (Ivan Bunin, Nicolai Berdeaev, Andrei Belâi, Dmitrii Merejkovschi, Gheorghe Ivanov, Gheorghe Adamovich, Vladimir Hodasievich, Vladimir Nabokov, Vasili Aksionov, Sașa Socolov ș.a.). Din chiar primii ani de existență, regimul dictatorial bolșevic i-a decepționat și pe unii dintre cei care susținuseră ardent revoluția, animați de ideile de justiție socială la modă în epocă (Alexandr Blok,

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Vladimir Maiakovski, Serghei Esenin ș.a.). Regimul a proiectat și a realizat planuri demente, între care și crearea unei noi intelectualități, în primul rând a unei cohorte de scriitori și artiști obedienți, și, în fine, a unui om nou, lipsit de conștiință și de moralitate, animat doar de ura de clasă, planuri dublate de o propagandă acerbă ce a făcut uz de metode și procedee necunoscute până atunci și care sfidau normele și preceptele oricărei morale. Aceste acțiuni au dus la apariția unui fenomen nefiresc: existența a două literaturi în cadrul aceleiași literaturi, a două culturi și, în fine, a două sisteme de precepte și valori.

Deceniile de represalii staliniste și cele de neostalinism au fost și perioadele în care literatura rezistenței a dat opere memorabile. În anii 20 - 30 ai secolului trecut și-a scris nuvelele și romanele Mihail Bulgakov, unul dintre primii scriitori care și-a asumat față disidența față de regimul comunist în celebra sa scrisoare adresată guvernului sovietic, la 28 martie 1930: nuvela de proporții *Diavoliada* (1923) – o satiră aspră la adresa nomenclaturii sovietice, agresive și incompetente, acțiunile căreia sporesc dramele oamenilor simpli, nuvela-parabolă *Ouăle fatale* (1924), romanul *Inimă de câine* (1925) – o parabolă satirică la adresa omului nou – *homo sovieticus* –, pe care-l proiecta regimul totalitar bolșevic («se naștea omul nou și acesta era înspăimântător», constată scriitorul în momentul când câinele Șarik se transformă în cetățeanul Șarikov – activist comunist, membru în consiliul blocului de locuit, ajuns șeful serviciului de deratizare al Moscovei), și, în fine, romanul *Maestrul și Margareta* (1929 – 1940), cu o complexă structură arhitectonică, în care narațiunea realistă trece, aidoma unei mișcări pe panglica lui Mobius, pe tărâmul fantasticului și al misticului, evenimentele din secolul XX alternează cu cele din anul 33 e. n., numele și acțiunile lui Voland amintesc de Vladimir Lenin, poetul Ivan Bezdornâi, de poetul proletcultist Demian Bednâi. E poate cea mai complexă radiografie, și satirică, și dramatică, a societății comuniste totalitare sovietice.

În anii 20 ai secolului trecut un alt prozator important al aceleiași generații, Boris Piliniak, născut într-o familie de nemți de pe Volga, publica în Occident nuvela *Povestea Lunei nestinse* (1926), cu aluzii la implicarea lui Stalin în uciderea lui Mihail Frunze, și apoi romanul-parabolă *Arborele roșu* (1929), opere care, în pofida faptului că autorul s-a pocăit, i-au atras arestarea în 1937 și condamnarea la moarte un an mai târziu.

Poemele antisovietice ale lui Osip Mandelștam (*Caietele moscovite* și *Caietele de la Voronej*), ale Marinei Țvetaeva, ale Annei Ahmatova (*Recviem*, 1935 – 1940) marchează anii 30 ai secolului trecut în literatura din fostul imperiu sovietic, în deceniile 4 și 5 sunt scrise *Povestirile din Kolâma* ale lui Varlam Șalamov – cea dintâi mărturie amplă despre infernul GULAG-ului sovietic, romanul lui Boris Pasternac, *Doctor Jivago*, romanele lui Andrei Platonov, iar neostalinismul brejnevist a generat poezia de opoziție a poezilor din generația '60: Andrei Voznesenski, Bella Ahmadulina, Iosif Brodski, proza lui Alexandr Soljenitșan, Vasili Aksionov, Andrei Bitov, Sașa Sokolov ș.a.

Ocuparea și anexarea de către imperiul sovietic a unor țări (Estonia, Lituania, Letonia) sau a unor regiuni ale altor țări (teritoriile de est ale Poloniei, Finlandei și României) în preajma celui de-al doilea război mondial, transformarea, după cel de-al doilea război mondial, a mai multe țări din centrul și sud-estul Europei (Polonia, Germania de Est, Cehia, Slovacia, Ungaria, România, Bulgaria, țările fostei Iugoslavii) în sateliți ai aceluiași imperiu și impunerea regimurilor comuniste de tip Sovietic, a dus la apariția fenomenului rezistenței anticomuniste și în literaturile acestor țări, unii scriitori devenind nume de referință în literatura postbelică: Lucian Blaga, Vasile Voiculescu, Nicolae Steinhardt, I.D.Sârbu, cardinalul Ștefan Wyszynski, Ceslav Milos, Václav Havel, Knuts Skujenieks, Paul Goma ș.a. Regimurile fascist și național-socialist instaurate în anii '20 în Italia și în anii 30 în Germania și în alte țări europene, având aceeași ideologie cu

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

regimul comunist, au preluat și multe dintre invențiile dictaturii comuniste din Rusia: sistemul concentraționar, politica față de intelectualitate, metodele de propagandă ale lui Lenin-Troțkii-Stalin, completate și perfecționate.

Apariția literaturii rezistenței față de regimul fascist al lui Benito Mussolini a coincis cu apariția noii poezii italiene, reprezentată în special de marii poeți – Giuseppe Ungaretti, Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo și Mario Luzi - poezie denumită, un deceniu mai târziu, *ermetică*, fenomen, în legătură cu care se impune discutarea diferențelor și a similitudinilor dintre *ermetism* și *poezia pură*; *ermetism* și *obscuritate*, or, în regimurile dictatoriale sau de ocupație, dominate de o cenzură draconică, poeții s-au văzut nevoiți adeseori să recurgă la obscuritate, incifrare, analogism pentru a se putea exprima.

„Aspectul politic” al ermetismului italian e aprig disputat în critica literară italiană, criticii de stânga considerând că acest aspect nu a fost altceva decât „opозиția spirituală” față de cultura oficială din perioada dictaturii fasciste. *„Am avut mai curând o dublă cultură și ceva mai târziu condițiile politice ale celor 20 de ani de fascism a accentuat dedublarea; - afirma Michele Rago - retorica naționalistă devine cultura oficială, în timp ce în jurul acelei mișcări culturale, denumită îndeobște «ermetism», s-au adunat forțele cele mai tinere și în bună parte tinerii antifasciști”* [Baconschy, 177-178]. E firesc ca rezistența îndelungată față de un regim dictatorial – cei ce-au cunoscut dictatura comunistă pot mai lesne să înțeleagă acest lucru – să ducă la nașterea în cultură, în general, și în literatură, în special, a unui limbaj fie incifrat, fie esopic. Înscrierea acestor fenomene în aria *ermetismului* poate, însă, avea loc doar dacă acestea întrunesc condițiile estetice respective și acel „sâmbure” esențial ontologic, prin care „hermetismul este mai puțin personalizat, tinzând spre impersonalitatea mitului” [Mincu. *Introducere*, XLII].

Nici rezistența literară italiană nu poate fi limitată doar la poezia ermetică: mulți scriitori - Alfonso Gatto, Elio Vittorini, Renata Vigano, Beppe Fenoglio, Luigi Meneghello, Giose Rimanelli, Luciano Bolis, Ada Gobetti, printre care și nume notorii ale literaturii italiene ca Italo Calvino și Cesare Pavese sunt raportați la acest fenomen [v.: *The Italian Resistance*], cu manifestări contradictorii, pus, în ultimele decenii, și sub semnul îndoielii de o bună parte a criticii literare [v.: Romolo Gobbi. *Il mito della Resistenza*].

Mulți dintre poeții reprezentativi ai generației anului 1927 în literatura spaniolă - Jorge Guillén, Pedro Salinas, Rafael Alberti, Federico García Lorca, Dámaso Alonso, Gerardo Diego, Luis Cernuda, Vicente Aleixandre, Manuel Altolaguirre, Emilio Prados - s-au aflat în opoziție față de dictatura generalului Franco, dând pagini de autentică poezie a rezistenței. Cel mai tânăr dintre poeții fondatori ai generației, Federico García Lorca, ucis de autoritățile franchiste la începutul Războiului civil din 1936 - 1939, a devenit simbolul acestei rezistențe și poetul spaniol cel mai cunoscut și mai influent din secolul trecut.

Mulți dintre poeții spanioli - Jorge Guillén, Pedro Salinas, Rafael Alberti, Luis Cernuda, Manuel Altolaguirre, Emilio Prados - după victoria franchiștilor au luat drumul exilului, alții au cunoscut interdicția de a publica.

Semnificativă, în contextul literaturii franceze din veacul trecut, e și poezia rezistenței din perioada ocupației fasciste a Franței (1940 – 1944), o ocupație resimțită imediat după prăbușirea militară din 1940 ca „o catastrofă naturală în fața căreia nu poți lua o poziție, ci căreia i te supui... ” , dar „încetul cu încetul, prezența dușmanului se făcea tot mai apăsătoare, înfrângerea lui mai sigură, datoria de a rezista mai limpede. ” [Boisdeffre, 44]. În condițiile când „rezistența activă revenea unei minorități”, „o carte frumoasă însemna o poartă deschisă spre viitor, o libertate dăruită spiritului”, iar poemele de dragoste erau înțelese „ca vocea însăși a libertății” [Boisdeffre, 45].

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Rezistența intelectuală față de ocupația nazistă „a trezit în rândurile scriitorilor un devotament care a mers uneori până la sacrificiul total” [*Idem*], ca în cazul lui Jean Prévost sau a lui Antoine de Saint-Exupéry, unul din cei mai umani scriitori francezi, „un erou neprihănit” [*Ibidem*, 58 – 59].

Spiritul libertății a fost întreținut mai ales prin vocea poezilor rezistenței: de la poezii cunoscute și afirmați ca Pierre Seghers, Pierre Jean Jouve, Louis Aragon, Paul Eluard, Paul Claudel, Robert Desnos, Eugene Guillevic, Henri Michaux, Jacques Prevert, Jean Grenier, Francis Ponge, Raymond Queneau, Jean Cassou, la cei mai tineri, unii chiar debutând în cadrul rezistenței, Pierre Emmanuel, Loys Masson, Alain Borne, André Frénaud ș.a.

Ocuparea și anexarea de către sovietici a teritoriilor românești ale Basarabiei, nordului Bucovinei și ținutului Herța la 28 iunie 1940, în urma aplicării prevederilor Pactului Ribbentrop – Molotov, a dus la instaurarea unui sângeros regim de ocupație ce a durat mai mult de o jumătate de veac, timp în care peste 850 de mii de oameni (din totalul de 2,5 milioane în 1940) au fost exterminați sau exilați în GULAG-ul sovietic.

Regimul comunist sovietic de ocupație al acestor teritorii românești a fost deosebit de dur, avându-și specificul său. Arhitecții regimului sovietic au realizat experiențe inedite în materie de asimilare etnică și de distrugere a identității – exterminarea intelectualității, deportarea masivă a populației și aducerea de coloniști din alte regiuni ale imperiului, colectivizarea forțată și rapidă a gospodăriilor țărănești, tentativa de a crea o națiune artificială (națiunea sovietică moldovenească), impunerea falsului privind existența unei așa-zise „limbi moldovenești” deosebite de limba română, interzicerea istoriei și a culturii române, a operelor scriitorilor clasici ai literaturii române, cultivarea pe toate căile a românofobiei. Iată de ce în acțiunile de rezistență față de regimul sovietic abordarea chestiunilor identitare, apărarea și cultivarea limbii române, promovarea valorilor culturii și istoriei naționale au avut o importanță deosebită.

Mișcarea anticomunistă de rezistență a continuat pe toată perioada de ocupație, luând forme dintre cele mai diferite, de la organizațiile clandestine, ce au cuprins zeci de localități ale Basarabiei: *Majadahonda* (1940 - 1941), *Organizația Națională din Basarabia "Arcașii lui Ștefan"* (1945 - 1947), gruparea antisovietică țărănească a lui Filimon Bodiu (1945 - 1950), *Organizația revoluționarilor din Basarabia* (1945 - 1949), *Partidul Libertății* (1949 - 1950), organizația *Sabia dreptății* (1949 - 1950), *Armata Neagră* (1946 - 1950), *Partidul Democrat Agrar* (1950 - 1953), *Uniunea Democratică a Libertății* (1951 – 1952), *Frontul Național Patriotic* (1968 – 1970), *gruparea istoricilor naționaliști* (1982 - 1983) ș.a.,), la campania de publicare a operelor clasicilor literaturii române (1956 - 1960), acțiunile de protest contra reamplasării statuii lui Ștefan cel Mare (1964), la congresul scriitorilor moldoveni din 1965 în cadrul căruia s-a pus problema revenirii la alfabetul latin, la acțiunile individuale ale lui Gheorghe Muruziuc (28 iunie 1966), Liliei Neagu și Asei Andruh (1 octombrie 1970), la manifestările tineretului din iulie-august 1970 și la revolta scriitorilor față de conducerea R.S.S.M. din martie-aprilie 1987.

Poezia rezistenței față de ocupația sovietică a Basarabiei este un fenomen ce n-a fost investigat în totalitate, fiind doar menționat în studii cu caracter general [v.: M.Cimpoi. *O istorie...*; C. Aghache. *Literatura...*; M. Dolgan. *Poezia...*] sau în articole critice [C. Ciopraga; T. Codreanu] consacrate unor autori aparte, fără a corela acest fenomen cu evenimentele ce au marcat rezistența populației Basarabiei față de regimul sovietic de ocupație. Cercetarea acestui aspect al poeziei românești postbelice din Basarabia va contribui la schimbarea tabloului general al literaturii române din această regiune, deschizându-se noi perspective de abordare a

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

problemelor de istorie literară românească și a rezistenței literare ca fenomen european al secolului XX cu valoare de exemplu moral și etic.

În acest context, e necesar să precizăm, că prezentarea fenomenului literar basarabean postbelic ca unul unitar și coerent nu este veridică. Literatura română din Basarabia postbelică este lipsită de unitate stilistică, dar mai ales de unitate ideatică. Nu pot fi integrați aceiași literaturi cei care, în opoziția lor față de regimul comunist de ocupație, au mers până la sacrificiul suprem - poeta Elena Dobroșinski-Malai, dispărută fără urmă la sfârșitul lui iunie 1940, în primele zile de ocupație sovietică, poetul Gheorghe Rusu, mort în GULAG în 1941 „cu cântecul pe buze”, prozatorul Mihai Curicheru și poetul Alexandru Terziman, uciși în lagărul de la Taișet, poetul Nicolae Costenco, exilat în nordul extrem pentru 15 ani de zile (1941 – 1956), poeții deportați în Siberia sau aruncați în pușcăriile comuniste după august 1944: Pan Halippa, Nicolae Țurcanu, Petre Stati, Boris Baidan, Dimitrie Iov, Sergiu Matei Nica - și profitorii regimului de ocupație, autori ai unor ridicole texte fără nici un fel de calitate literare, unii veniți din Transnistria - Lev Barskii, Ion Canna, I.D.Ceban, alții, debutanți din perioada interbelică, racolați de Komintern – Emilian Bukov, Andrei Lupan, Bogdan Istru, Liviu Deleanu, George Meniuc, Alexandru Lipcan, Samson Șleahu ș.a. - autori ai unor pseudo-creații în spiritul schemelor ideologice comuniste (*Tovarășul Vanea, Lumina, Țara mea, Pohoarnele, Tinerețe fără moarte* ș.a.) dar și a unei întregi pseudo-literaturi de slăvire a ocupației din 1940 (*Sat uitat, Deșteptarea* ș.a.), de cultivare a falsei istorii impuse de regim, o pseudo-literatură ostilă firavelor tentative literare de apărare a principiilor estetice și de păstrare a identității românilor basarabeni, a valorilor autentice ale culturii și istoriei naționale. Așadar, investigarea fenomenului rezistenței impune și elucidarea fenomenelor colaboraționismului cu regimul sovietic, a motivelor trădărilor unor debutanți din perioada interbelică, dar și a circumstanțelor anevoioasei reveniri în Ithaca a unor autori care și-au ratat afirmarea artistică, devenind promotori ai proletcultismului în primul deceniu postbelic.

Formele rezistenței în poezia românească din Basarabia postbelică au fost diverse: de la lirica evazionistă, întâlnită frecvent în creația poezilor reprezentativi din perioada postbelică - la poezia subversivă și la cea disidentă [v.: Simuț. *Incomformismul...*]. În cazul poezilor „generației pierdute” (anii 40 – 50 ai secolului al XX-lea), întorși mai târziu la propriile lor unelte: Nicolae Costenco, Petru Zadnipru, Paul Mihnea ș.a. e imposibil să vorbim despre lirică subversivă sau disidentă.

Generația șazecistă („copiii anilor de război”: Grigore Vieru, Petru Cărare, Emil Loteanu, Dumitru Matcovschi, Ion Vatamanu, Mihail Ion Ciubotaru ș.a.) a realizat în Basarabia revenirea la tradițiile marilor clasici ai literaturii române și la tradițiile perioadei interbelice. Evazionismul a fost procedeul prin care majoritatea poezilor acestei generații a încercat să evite ideologia oficială a regimului, poezia subversivă și cea disidentă e prezentă în *Săgețile* lui Petru Cărare, carte arestată și arsă, în poeme ale lui Grigore Vieru (*Legământ, Curcubeul, Pasărea* ș.a.), ale lui Gheorghe Cutasevici (*Iată Patria, etern cuvânt!*) ș.a.

Volumul *Versuri* de Grigore Vieru, apărut în 1965, anul Congresului scriitorilor care a pus problema revenirii la alfabetul latin, conținea mai multe poeme cu substrat polemic față de retorica fadă a poezilor oficiali ai regimului: dacă aceștia din urmă slăveau patria sovietică, Vieru își deschidea cartea cu poemul *De la tine*, în care mărturisea cu dragoste neprefăcută: *Eu toate/ Le deprind de la tine, /Moldovă.// De la plopii tăi/ Învăț/ Mersul semeț.// ...Statornicia -/ De la stejarii tăi.../ Strângerea mâinii -/ De la horele tale.../ De la doinele tale -/ Plânsul bărbat,/ De la izvoarele tale -/ Râsul de prunc.// De la mormântul strămoșilor/ Învăț dragostea pentru tine/ Fără sfârșit.* În acei ani, ai primei bătălii lingvistice de după ocupația din 1940, poetul spunea în

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

poemul *Comoara*, cu aluzie la alfabetul străin impus limbii române din Basarabia: *E mare graiul meu încet/ Că nu încape-n alfabet...*

Răzvrătitul luminos al veacului douăzeci, cum se autodefinia poetul în unul dintre poemele acestui volum, publica tot aici și alte poeme memorabile: *Legământ* (lui Mihai Eminescu), *Casa mea (...Casă văduvă și tristă/ de pe margine de Prut)*, *Cântecul bradului*, *Inelul cu numele tău*.

Numele tău era și titlul cărții lui Grigore Vieru apărută în 1968, volum care a devenit în timp unul de referință nu doar în biografia lirică a autorului, ci în întreaga istorie a poeziei românești din Basarabia, și care includea, fapt nemaîntâlnit până atunci, poeme cu titlul *Brâncuși*, *Tudor Arghezi*, *Lucian Blaga* (cenzura, precum mărturisirea Grigore Vieru, a eliminat titlul poemului, dar numele autorului *Poemelor luminii* a rămas în text): *Numele-acest/ are ceva nespus de limpede-n el -/ e ca și cum/ te-ai uita la o stea/ prin altă stea...// Numele-acest/ e ca streășina casei noastre -/pe fiecare literă-a lui/ rândunelele își pot clădi/ cuiburi de lut./ Lucian Blaga.*), sau versuri dedicate colegilor de generație, Nicolae Labiș, Marin Sorescu. Acest demers curajos al lui Gr. Vieru a marcat începutul perioadei raportărilor deschise la literatura română contemporană, a sincronizării procesului literar basarabean cu cel general românesc.

Apariția, în 1972, a volumului lui Petru Cărare *Săgeți*, a declanșat o adevărată furtună în sferile puterii de la Chișinău, care a ordonat imediat retragerea din librării și arderea întregului stoc. Cerberii regimului întârziaseră, însă, tineretul studențesc reușind să cumpere o bună parte a tirajului. Deși autorul își mascase intențiile plasând un subtitlu al cărții *Din jungla deasă a capitalului*, cititorii au sesizat imediat că jungla colonialismului vizată în poemele umoristului Petru Cărare era chiar Basarabia ocupată de sovietici: *Noi avem un hoț în casă./ Noi cu hoțul stăm la masă/ Ne-a ieșit odată-n cale/ Cu idei și cu pistoale/ și acum să-ți ia, se-ndură,/ și bucata de la gură./ și-ncă altă noutate:/ Ești dator să-i spui și frate./ Dar să-i dai în loc de pită/ Un calup de dinamită!* - astfel suna una dintre primele poezii din volum, *Hoțul*, urmată de alte câteva zeci: *De-ale circului*, cu referire la libertatea popoarelor mici din imperiu și la libertatea poporului rus: *Leule, avem, fârtate./ Cam aceeași libertate./ Libertate fără pușcă./ Liber ești să stai în cușcă.// Cam aceeași, cum am zis:/ Tu închis și eu închis./ Însă, frate, nu uita:/ Cușca mea e-n cușca ta*, finalul poemului fiind mai mult decât transparent: *Lasă-mă să-ți trec prin cușcă!*

În 1980 a fost distrus întregul tiraj al cărții *Hora luminii* a lui Gheorghe Cutasevici. Volumul, care urma să apară în 1978, a fost amânat din cauza absenței unor poeme patriotice. La cererea redactorilor, autorul a inclus șapte poeme despre patrie, cel de-al șaptelea fiind compus din primele rânduri ale poemelor precedente și din ultimul rând: *Asta-i Patria, etern cuvânt*, în acrostih se citea cuvântul *România*:

*Ram vânjos cu frunza verde-n vânt,
Om cu dorul sevă din pământ,
Muncă, fericire și avânt,
Înfrățire-n faptă și în gând,
Naștere din tot ce e mai sfânt,
Imn de măreție răsunând -
Asta-i Patria, etern cuvânt!*

«Diversiunea» descoperită de un «cititor vigilent», a pus pe jar autoritățile comuniste. Gh. Cutasevici a fost eliberat din serviciu fără a mai fi angajat undeva, a fost exclus din Uniunea ziariștilor, i s-a interzis să mai publice și să editeze.

Poeții generației „ochiului al treilea”, afirmate în anii '70 ai secolului al XX-lea: Nicolae Dabija, Leonida Lari, Leonard Tuchilatu, Efim Tarlapan, Vasile Romanciuc, Eugen Cioclea ș.a. au reconfirmat fortificarea procesului de sincronizare a poeziei din Basarabia cu cea din România.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Metaforismul abundent, modernitatea limbajului, trimerile frecvente la diverse evenimente sau personalități din istorie, metafizica, ambiguitatea și obscuritatea au favorizat toate formele de manifestare ale poeziei rezistenței, la fel cum se întâmplă și în cazul unor poeți din generația optzecistă, în poezia cărora atitudinea pro-națională, ironia (Valeriu Matei) și trimerile la textele altor autori (Grigore Chiperi ș.a.) au fost și prilejuri de manifestare a rezistenței față de regimul comunist de ocupație.

Poezia rezistenței din anii 60 – 80 ai secolului trecut a contribuit la menținerea și perpetuarea conștiinței civice și naționale a românilor de la răsărit de Prut, la stăvilirea tendințelor proletcultiste sovietice și a preceptelor dogmatice ale realismului socialist, impuse forțat în primul deceniu de ocupație, a pregătit resurecția națională și artistică de la sfârșitul deceniului opt al secolului trecut. Considerațiile unor cercetători ai fenomenului poetic basarabean, potrivit cărora mioritismul este esențial pentru literatura (mai ales, pentru poezia) postbelică din acest areal românesc sunt juste, dar, în acest sens, de multe ori se exagerează și se generalizează un fenomen, care e predominant, dar nu și atotcuprinzător. Poezia rezistenței e o dovadă concludentă că resemnarea nu a fost îmbrățișată de toți protagoniștii vieții literare postbelice din Basarabia, că de la conștientizarea mioritismului, de la mesajele lirice incifrate și de la poemele evazioniste s-a trecut la forme de protest artistic fățiș - la poezia subversivă (cazul poemelor lui Grigore Vieru, E. Tarlapan ș.a.) și la cea disidentă (*Săgețile* lui P. Cărare, poeme ale lui Gr. Vieru, Gh. Cutasevici, N. Dabija, L. Lari, E. Tarlapan, E. Cioclea, V. Matei). Revelarea acestui aspect al vieții spirituale și literare basarabene completează și întregeste tabloul general al perioadei de ocupație sovietică a Basarabiei, domeniu în care astăzi știința istorică, istoricii culturii și ai artei din Republica Moldova și din străinătate întreprind investigații ample, unele dintre ele concretizate deja în studii monografice despre deportări și foametea organizată din anii 1946 – 1947, despre rădăcinile moldovenismului primitiv și politicile culturale ale autorităților de ocupație ș.a.

Se impune de aceea includerea în circuitul valorilor literare la nivel național și european a operelor unor scriitori români din Basarabia, ignorați până în prezent de editori și de autorii de istorii ale literaturii române (așa cum s-a întâmplat, într-un mod fericit, cu Constantin Stere – de la a cărui trecere în eternitate s-au împlinit 75 de ani –, romanul-fluviu *În preajma revoluției* fiind editat în colecția *Opere fundamentale* apărută sub egida Academiei Române), schimbarea modalităților de receptare a literaturii române din Basarabia, precum și eliminarea treptată a punctelor de vedere nihiliste privind valoarea literaturii din acest spațiu românesc în contextul general al literaturii române și a celei europene.

NOTE BIBLIOGRAFICE

- Aghache Catinca, *Literatura română din țările vecine. 1945 – 2000*, Iași, Princeps Edit, 2000.
Aldea-Cuțarov Ch., *Un destin mutilat*, în “Glasul Națiunii”, 1992, februarie.
Baconsky A. E., *Salvatore Quasimodo*, în vol. *Poeți și poezie*. București, Editura pentru literatură, 1963.
Blandiana Ana, *Scriitorul român între rezistență și opoziție*, în “22”, 31 mai 1991.
Boisdeffre Pierre de ~, *O istorie vie a literaturii franceze de azi*, Editura Univers, București, 1972.
Bousono Carlos, *Teoria expresiei poetice*, Editura Univers, București, 1975.
Cimpoi Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura Arc, 1996.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Ciopraga Constantin, *Valeriu Matei – poet al rezistenței*, în “Convorbiri literare”, Iași, nr. 9, sept. 2006.

Codreanu Theodor, „*Duminica Mare*” a lui Grigore Vieru, Chișinău, Editura Litera, 2004.

Debenedetti Giacomo, *Poezie italiană din secolul al XX-lea*, București, Editura Univers, 1986.

Dolgan Mihail, *Poezia de opoziție din Republica Moldova în perioada de „stagnare”*, Chișinău, Editura USM, 2008.

Flora Francesco, *La poesia ermetica*, Milano, Laterza, 1936.

Gobbi Romolo, *Il mito della Resistenza*, Milano, editore Rizzoli, 1992.

Macchia Giovanni, *Sulla poesia fra le due guerre*, în “La Fiera Letteraria”, n. 13; și în vol. *Poesia contemporana. Testi e saggi critici a cura Guido Rispoli e amedeo Quondam*, Firenze, Editura Le Monnier, 1970.

Mincu Marin, *Întroducere în poetica lui Ion Barbu*, în vol. Ion Barbu, *Poezii*, Editura Albatros, București, 1975.

Montale Eugenio, *Poezii*. Antologie de Marian Papahagi, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988.

Papahagi Marian, *Insula lui Ungaretti*, în vol. *Critica de atelier*, București, Editura Cartea Românească, 1983.

Petrucciani Mario, *La poesia dell' ermetismo italiano*, Editura Loescher, 1955.

Simuț Ion, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, Editura Cogito, 1994.

Simuț Ion, *Incomformismul subversiv*, în “România literară”, nr. 31, 2006.

The Italian Resistance. An anthology. Edited... by Philip Cooke, *Manchester University Press*, 1997.

Vieru Grigore, *Versuri*, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1965.

Vieru Grigore, *Numele tău*, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1968.